1937 ий 14 ийуль № 46 (330) Акшэ 6 ыр.

8-шэ ИЙ ЛЭКТЭШ

Чыла эл пролэтар-влак, ушнызо!

Рвэзэ коммунист

ВЛКСМ Маробком дэн горком орган

У законым кумдан ыҥылтараш

Тўҥаштэ эн дэмократичнэ сайлымэ законым „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэнымˮ СССР ЦИК-ын IV Сэссийжэ йӧршын пэнгыдэмдыш. Тидэ закон Сталинский Конституцийэш палэмдымэ ыльэ.

Совэт государствын кажнэ гражданинжылан тидэ Законым сайын тунэмман да тудым илышыш пурташлан йамдылалтман.

Комсомолын пропагандэ пашаштыжэ лийшыл задачэ—молодьож коклаштэ тидэ законым кумдан ыҥылтараш. Сталинский Конституцийын тўҥаштэ эн дэмократичнэ улмыжым, буржуазнэ государствэ-шамычын сайлымаш принципиальнэ ойыртышыштым факт, примэр-шамыч дэнэ ончыктэн моштыш.

Совэт Ушэмыштэ чыла граждан-влак сайлымаштэ ик праван улыт.

Буржуазийын дэмократийжэ дэн пэш шуко калык сайлымаштэ йўк пудэ кодэш да политик илышыштэ ӧрдыштӧ лийэш. Буржуазий калык массэ дэч лўдэш. Тудо тўрлӧ йӧн дэн шэмэр калыкым сайлымаш права дэч корангда, тыгэ сайлымашын чыла праважым ышкэ ўмбакыжэ налэш.

Йатыр буржуазнэ страналаштэ ўдрамаш, тыгыдэ национальностьан калык да колониальнэ калык-шамыч сайлымаш права дэч лишитлалтыныт. Чыла буржуазнэ страналаштэ сайлымаш правалан ий шот ончалтэш. Молодьож-шамыч 20-21 ий дэч ўлыкӧ нимогай, эсогыл эн дэмократичнэ буржуазнэ странаштат, сайлымэ права ок пуалт.

Мэмнан Конституцим чыла буржуазнэ государствылаcэ Конституций дэн тангастармаштэ, мэмнан Конституций Совэт Ушэмысэ 18 ийаш дэч кўшкӧ чыла граждан-шамычлан сайлаш да сайлалташ правам пуа. Совэт молодьож—тидэ совэт элын общэствэннэ илышыштэ активный вий улэш. Совэт Ушэм мучкӧ 45 проц. утла молодьож уло. Сталинский Конституцын 141 статьяж почэш Совэт молодьожлан йўклаш да сайлалташ права пуалтын.

СССР Вэрховной Совэтыш сайлымашлан йамдылалтмаш комсомол организацэ-шамычлан сэрйозный экзамэн улэш. ВЛКСМ ЦК-н III плэнумжо Вэрховный Совэтыш сайлымаш вашэш комсомол организацэ-шамыч ончылан задачым шындэн. Задачыжэ тыштэ, комсомол органлаштэ у систэм дэн сайлымашым сай эртараш, чыла молодьожым комсомол влийаньыш налаш.

Мондаш ок лий, сайлымаштэ тўрлӧ антисовэт элэмэнт-шамыч, кўнчэн лук тыдымо троцкист, бухаринэц, националист-шамыч социалистичэский дэмократий флаг йымалан совэт аппаратыш пураш, калык массын бдитэльностьыштым йомдараш тыршаш пижыт. Садлан кажнэ комсомолэцлан калыкын интэрэсыжым, партийын интэрэсыжым бдитэльнэ оролшо лийман.

Агитацийлан права, тидэ комсомол кидыштэ кугу оружий. Мланна тидэ оружийым кучылт моштэн, кызытак „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэнымˮ Сталинский Конституцийым молодьож коклаштэ кумдан ыҥылтарэн чыла молодьожым комсомол влийаньыш налын у Закон почэш Совэтыш сайлымашлан йамдылалташ.

Комсомол организацылаштэ отчот дэн сайлымаш

Отчот дэн сайлымаш ситыдымашым тўжвак лукто

3 ийульышто „Марийˮ колхоз пэлэнсэ комсомол организацыштэ (Параньга район) отчот дэнэ сайлымаш погынымаш эртыш. Погынымашыш 8 комсомолэц чыланат жапыштыжэ толыныт.

Комсорг Богдановын отчотан докладшэ почэш прэний тўҥальэ. Прэнийыштэ 7 йэҥ кутырыш. Прэнийыштэ кутырышо-влак чыланат комсорг Богдановым да посна комсомолэц-влакын ситыдымашыштым критиковатлышт.

Тыштэ посна комсомолэцвлак шкэ политик шинчымашыштым нӧлталаш тыршэн огытыл. Комсомолэц Михаилов йолташ политучобыш йамдылалтэ коштын, йужо тылзыштэ ик канат лийын огыл.

Комсомолышто шогыдымо молодьож коклаштэ нимогай политик воспитатэльнэ паша ыштэлтын огыл. Йужо комсомолэц-влакын ситыдымашыштым ужыныт гынат, критиковатлэн, тунамак тӧрлатэн шогэн огытыл.

Прэнийыштэ кутырышовлак самокритикым эртак кумдан шараш трэбытлышт.

В. Алэксандров.

Молодьож погынымаш

Марий АССР Госбанк пэлэнсэ тўҥалтыш комсомол организацэ кызыт комсомолышто шогыдымо молодьож дэнэ погынымашым эртарыш. Погынымашэш молодьожын совэтыш у сайлымэ систэм дэнэ сайлаш йамдылалтмаш паша нэргэн кутырыш. Прэнийыштэ кутырышо-влак комсомол организацын комсомолышто шогыдымо рвэзэвлак коклаштэ политиквоспитатэльнэ пашам начар ыштэн шогымыжым критиковатлышт.

Погынымаштэ лийшэ-влак политучобыш коштaш, ГТО значоклан кэнэж нормым сдатлаш обйазатэльствым налыч. Совэтыш сайлымэ у Законым калык коклаштэ кумдан ыҥылтараш пунчальыч.

Погынымаш ВКП(б) Обкомын Пэтровым партий члэн гыч лукмо нэргэн пунчалжым кэлшышылан шотлыш да рэвольуционно шижмашым нӧлтэн, троцкист, буржуазнэ националист, моло тушман-влак ваштарэш крэдалмашым адакат вийангдаш кўлмым ончыктыш.

Толмачэв.

Погынымаш политучобом вийаҥдаш трэбоватлыш

„У илышˮ колхоз пэлэнсэ комсомол организацэ (Параньга район) комсомол погынымашэш ВЛКСМ Рўдӧ Комитэт III-шо плэнумын пунчал-влакшым лончылыш. Погынымаш йатыр ситыдымашым тўжвак лукто. Политучобо начар шындымэ. Посна комсомолэц влак Назаров, Мэдвэдэв политучобыш эртак йамдылалтдэ коштыныт. Учэбник уло кружоклан иктэ гына. Адак чўчкыдын заньатьэ кўрылтын. Ийунь тылзыштэ альэ ик заньатьат эртарымэ огыл. Пропагандист Пэкпайэв йатыр кана шкэжат йамдылалтдэ коштын. Комсомолэц-влак комсорг Назаров да пропагандист Пэкпайэв йолташымыт дэч политучобо дэнэ сай вуйлаташ трэбоватлышт.

Адак посна комсомолэцлак члэн взносым 8—14 тылзэ тўлэн огытыл. Тэвэ Васильэв Григорий 8 тылызылан, Мэдвэдьэв 14 тылызылан тўлэн огытыл.

Афанасьэва.

У займлан подпискым ыштат

„Борэцˮ колхоз члэнвлак (Йошкар-Ола район) „ССР Ушэм оборонo пэнгыдэмдымэ займымˮ уло кумыл дэнэ вашлийыч. 2—5 ийуль коклаштэ чылажэ 400 тэнгэлан подпискым ыштэныт. Подпискэ альэ эртаралтэш.

И. Алэксандров.

1500 тэнгэ

Лопатин почто пӧлкасэ служышо-влак „ССР Ушэм оборонo пэнгыдэмдымэ займлан чылажэ 1500 тэнгэлан подпискым ыштышт.

Мокэйэв Е И.

Примэрнэ письмоносэц

Нурма почто агэнствын письмоносэцшэ Бондарьов С. йолташ (Йошкар-Ола р-н) шкэ пашажым сай ышта. Подписчик-влак дэк газэтым жапыштыжэ кондэн шукта. Колхозник-влак коклаштэ газэт дэн журнал нэргэн умландарымэ пашам колтэн шога. Садлан газэт налшэ-влак эрэ шукэмыт.

Спичкин А.

ССР Ушэм ЦИК IV сэссий шкэ пашажым пытарыш

ССР Ушэм ЦИК-н IV сэссийжэ „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэˮ проэкт нэргэн кок кэчэ годым кангашэн. Ойлышо ЦИК члэн-шамыч—ушэм дэн автоном рэспублик, край дэн область-шамычын прэдставитэльышт—Совэт государствын сайлымэ Закон проэктшым ик йўк дэн сайлан шотлышт. Прэний пытымэк рўжгэ совым кырэн пашазэ дэн крэсаньык-шамыч Социалист Государствын Сайлымэ Законжым сэссий пэнгыдэмда.

Варажым Калинин йолташ ЦИК прэзидиум составыш кок у члэным йэшараш прэзидиумын прэдложэньыжым сэссийлан ойла. Сэссий тидэ прэдложэньэ дэн кэлша да ик йўк дэн СССР Ушэм ЦИК прэзидиум составыш ВКП(б) ЦК сэкрэтарь А. А. Андрэйэв дэн ВКП(б) Орэнбург область комитэт сэкрэтарь А. Ф. Горкин йолташ-шамычым сайла.

Сэссийштэ Акулов йолташын зайавлэныжэ лудалтэш, тазалыкшэ начарэмылан лийын тудо СССР ЦИК сэкрэтарь паша гыч утараш йодэш. Сэссий Акулов йолташын йодмыжым шукта да тудын олмэш СССР ЦИК сэкрэтарьлан Горкин йолташым сайла.

Тидын дэн прэдсэдатэльствуйущий Калинин йолташ ССР Ушэм ЦИК-н IV сэссийжым пэтырмылан увэрта.

Совэт Ушэмыштэ

Лэнинград войэннэ училищыш 7 тўжэм кандидат

Лэнинград район войэнкомат дэн войэннэ училищын кажнэ кэчын мэмнан элын чыла луклажэ гычат шўдӧ дэнэ йодмаш дэн письмэ-влак пурат.

Рвэзэ пашазэ, колхозник, 10 ий тунэмман школыштo тунэмшэ, вузышто тунэмшэ студэнт, тэхникумышто, рабфакыштэ тунэмшэ молодьож йошкар лэйтэнант дэн войэнтэхник лийаш уло кумылышт дэнэ жэлатлат.

Тидэ ийыштэ войэннэ училищыш пураш понышо-влак дэч знаний кугун трэбытлалтэш гынат, училищыш налмаш пэш вийан эртаралтэш. Чылажэ Лэнинград войэннэ училищыш пураш понышо-влак кандидат 7 тўжэм йэҥым эртэн.

„Комправдаˮ.

Сталин йолташын шочмо вэрыш кайат

Харьков областьыштэ школлаштэ отличнэ тунэмшэ 25 рвэзым Сталин йолташын шочмо вэрышкыжэ кайаш прэмироватлымэ. Нуно Орджоникидзэ, Тбилиси, Гори да Батум олалаштэ лийыт. Туштo Сталин йолташын рвэзэ годсо жапшым, рэвольуционно паша ыштымэ вэржым палэн налыт.

Каймэ дэч ончыч тунэмшэ-влак Харьков пионэр да октьабрят Дворэцыштэ Сталин комнатым ончэныт.

ССР Ушэм гэрой-шамыч Чкалов, Байдуков, Бэльаков йолташымыт США гыч пӧртылыт

ССР Ушэм гэрой-шамыч Чкалов, Байдуков, Бэльаков йолташымыт 14 ийульышто Ньу-Йорк ола гыч „Нормандияˮ параход дэн ССР Ушэмыш толаш лэктыт. Толшыштла гэрой-шамыч Лондон дэн Парижыш пурат.

90

ССР УШЭМ ЦИК-ын VII СОЗЫВ IV-шэ СЭССИЙЖЭ

„СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ проэкт нэргэн

Я. А. ЙАКОВЛЭВ йолташын ССР Ушэм ЦИК VII-шэ созыв IV-шэ сэссийыштэ 1937 ий 7 ийульышто ыштымэ докладшэ

I.

Всеобщо, тӧр да вик тайнэ голосованьэ сайлымаш права дэн кузэ шукталтэш

СССР Чрезвычайнэ VIII-шэ Совэт Сйэзд СССР Ушэм Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэтлан СССР-ын у Конституцийжэ нэгызэш СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэным ышташ да пэнгыдэмдаш кӱштыш.

Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт Президиум Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт сэссийлан ончаш да пэнгыдэмдаш п у м о „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ проэктшэ чынжым. СССР Конституцийын сайлымэ систэмэ нэргэн раздэлжылан инструкций лийын шогэ. Сайлымаш З а к о н проэктын задачыжэ тыгай: СССР Сталин Конституцийыштэ пэнгыдэмдымэ сайлымаш систэмым чарныдэ илышыш пуртымылан гарантийым ышташ.

СССР Конституций всеобщо сайлымэ правам ыштэн.

Тыгак Сайлымэ Законат, сайлымэ кэчылан 18 ийыш шушо кажнэ гражданиным Вэрховно Совэтыш сайлаш да сайлалташ праван улшо спискыш пуртэн шукта (8-шэ статьа). Палэ, суд приговор почэш сайлымэ права дэч лишитлымэ йэнг-шамыч, тугак закон ончыктымо порьадкэ дэнэ ушдымылан шотлымо йэнг-шамычат сайлымэ спискыш огыт пуртал (9-шэ статьа).

Мэмнан Сайлымэ Закон избиратэль-шамыч дэч обязатэльнэ ик вэрыштэ гына илымым ок трэбытлэ. Тидын годымак, капиталист государствэ-шамыч кокла гыч эн утларак дэмократичнэ эл-шамычат ик вэрыштэ палэмдымэ срок дэч шагал илышэ граждан-шамычым сайлымэ права дэч лишитлат (Вэликобританийыштэ—3 тылзэ, Бэльгий дэн Францийыштэ—6 тылзэ, Амэрик Сойэдиньонно Штатын тӱрлӧ штатыштыжэ тӱрлӧ сэмын—3 тылзэ гыч 2 ий мартэ жап дэч шагал илышэ-шамычым). Мэмнан дэнэ шкэ илымэ вэржым вашталтышэ гражданинлан сайлымаштэ лийаш йӧн уло: тудлан ожно илымэ вэрысэ шэмэр дэпутат Совэт „йӱклаш права улмо нэргэн удостовэрэньым“ пуа (15 дэн 79 статьа).

Мутат укэ, социалист элын Сайлымэ Закон проэктшэ сурт погэ улмо шотышто нимогай трэбованьымат ок пындэ. Тидэ трэбованьэ, мутлан, Амэрик Сойэдиньонно Штатын йатыр штатлаштыжэ уло. США-н посна штатлаштыжэ избиратэль-шамыч ончылан поснак палэмдымэ собствэнностым к у ч а ш трэбованьэ шындалтын.

Йатыр эн утларак дэмократичнэ буржуазнэ государствэ-шамычын сайлымаш законышт (Францийыштэ, Чэхословакийыштэ) армийыштэ улшо активнэ молодьожлан сайлымаштэ лийаш да сайлалташ йӧным огыт пу. Тыгай порьадкэ дэч ойртэмалтын, мэмнан проэкт, ССР Ушэм Конституций дэнэ кэлыштаралтын, Йошкар Армийыштэ улшо йэнг-шамычлан сайлашат, сайлалташат чын йӧным пуа (12 статьа). Тыгай ойртэмым умылтарымат ок кӱл: буржуазнэ армий-шамычлан политик просвэщэньэ—в о и н с к и й дисциплиным пытарымэ дэнэ иктак; а мэмнан Пашазэ-Крэсаньык Йошкар Армийым политик просвэщэньэ пэнгыдэмда да тудын воинский дисциплинжым нӧлта.

Йатыр буржуазнэ-дэмократнэ эллаштэ, Швэйцарий, Францй дэн Бэльгийыштэ ӱдрамашым сайлымэ права дэч лишитлымэ. А мэмнан дэнэ ӱдрамаш пӧрйэнг дэнэ тӧрак сайлэнат, сайлалтынат кэртэш.

Пытартышлан, мэмнан „ССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ всеобщо сайлымэ правам адак тыгэ шукта: тудо наций шотышто ойртэмым ок ыштэ, сайлымэ дэч нигӧмат да нимогай формо дэнат корангдаш йӧным ок пу. Тыштат сайлымаш законын проэктшэ правам гына каласымашэш ок шогал. Тудо руш огыл национальностылан сайлымэ п р а в а м шыгырэмдымаш шӱшкылт кэртмэ чыла корнылам палэн налэш да нинэ корнылам пэтыра. Садланак мэмнан сайлымаш законын проэктшэ, мутлан, сайлымэ бӱллэтэньым сайлымэ округышто илышэ калыкын йылмыжэ дэнэ пэчэтлаш п а л э м д а (68 статьа). Тыгай ужашыштат мэмнан проэкт, мутлан, Амэрик Сойэдиньэнно Штатын законодатэльнэ практикшэ дэч ойртэмалт шога, тушто нэгр калык шуко улман кэчывэл штат-шамыч шкэ избиратэльжэ-шамыч ончылно англий йылмым палаш трэбованьым шындэныт, тидын дэнэ 2 миллион дэч шагал огыл нэгрым сайлымэ права дэч лишитлэныт.

Пытартышлан Сайлымэ Закон проэкт избиратэль-шамычлан йатыр гарантийым пуа:

избиратэль спискым сайлымаш дэч 30 кэчэ ончыч чыналан палаш да тэргаш луктын сакыман (13 статьа);

избиратэль спискыштэ йонылыш улмо н э р г э н граждан-шамычын кажнэ вуйшийимашыштым шэмэр дэпутат Совэтын Исполнитэльнэ Комитэтшэ кум кэчэ дэч кужо огыл жапыштэ ончэн шукташ обязан (16, 17, 18 статьа);

спискыштэ йонылыш улмылан вуйшийимаш шотышто пытартыш мутым проэкт Калык Судлан пуа, тудо гражданинын вуйшийимашыжым виш судэбнэ засэданьэш, вуйшийимаш пушым да Совэт прэдсэдатэльым ӱжыктэн, 3 кэчыштэ ончаш обязан. Калык судын пунчалжэ соотвэтствуйушо Совэтлан обязатэльнэ (18 дэн 19 статьа-шамыч).

Сталин Конституций почэш мэмнан Сайлымэ Законышто шуктымо, ик буржуазнэ дэмократ государствыланат палыдымэ всеобщо сайлымэ праван—тыгай чынак всеобщо сайлымэ праван принципшым шуктымаштэ паша тыгайэ (Сово кырымаш).

СССР Конституцийыштэ установитлымэ тӧр сайлымаш права кузэ шукталтмэ вопросыш кусынэм.

Сайлымэ Законын проэктшэ Ушэм Совэтыш да Национальность Совэтыш сайлымаштэ пашазэ дэн крэсаньык йӱкышт тӧр улмым шукта. Ушэм Совэтыш сайлымаштэ сайлымэ округ тыгай принцип дэнэ ышталтэш: округлан 300 тӱжэм йэнг калык—олаланат, йалланат ик сэмынак, пашазыланат, крэсаньыкланат ик сэмынак. Ушэм Совэтыш сайлаш кажнэ сайлымэ округ ик дэпутатым колта (21 статьа).

Сайлымэ округым тыгэ организоватлымаш нунын тӧр огыл улмыштым пытара. Тидэ, мутлан, Францийыштэ уло. Парижысэ 6-шо буржуазнэ округын пэрвой участкыжэ 8000 избиратэль дэнэ ик дэпутатым колта. Парижын пролэтар прэдмэстьыштэ улшо Корбэй округын кокымшо участкыжат 50.000 избиратэль дэнэ ик дэпутатым гына колта.

Ушэм Совэтыш сайлымэ годым СССР чыла граждан тӧр улмышт тыгэ шукталтэш. А тушто (Ушэм Совэтыштэ) шэмэр шамычын Национальностьыштым ойрыдэ чыла шэмэрын общо интэрэсшэ ончыкталтын,—манын Сталин йолташ ончыктэн. Сайлымэ Закон Национальность Совэтыш сайлымаштэ чыла ушэмысэ рэспубликын тӧр улмыштым, чыла автоном рэспубликын тӧр улмыштым, чыла наций округын тӧр улмыштым шукта. ССР Ушэмысэ Национальность-шамычын национальнэ особэнностьшо кажнэ кыдалтшэ поснак ойртэмалт шогышо интэрэсыштым ончыктымаш—Национальность Совэтын задачыжэ,—манын ССР Ушэм Конституций нэргэн ыштымэ докладыштыжэ Сталин йолташ ончыктэн.

Национальность Совэтыш сайлымаштэ сайлымэ округ тыгай принцип дэнэ ышталтэш: кажнэ ушэмысэ рэспубликыштэ 25 округ, кажнэ автономно рэспубликыштэ 11 округ, кажнэ автономно областьыштэ 5 округ да кажнэ национальнэ округышто ик сайлымэ округ. Национальность Совэтыш сайлымаштэ кажнэ сайлымэ округат ик дэпутатым колта (22 статьа).

Пытартышлан, тӧр сайлымэ правам шуктышашлан „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ проэкт ик сайлышылан ик сайлымэ спискэ дэч утыш пуртымым чара (11 статьа).

Конституций вик сайлымэ правам пэнгыдэмдэн.

Тидын дэнэ кэлшышын, Сайлымэ Закон Ушэм Совэтыш, Национальность Совэтышкат чыла дэпутатым вик сайлымаш дэнэ сайлымым ончыкта. Кажнэ сайлымэ йэнг Ушэм Совэтыш, тугак Национальность Совэтыш иктаж кандидат вэрч шкак посна йӱкла (80 статьа).

Тидэ шотыштат мэмнан „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ проэкт йатыр буржуазнэ-дэмократичнэ элласэ сайлымэ порьадкэ дэч ойртэмалтэш. Нинэ эл шамыч ик палатышым дэмократийымэ корно дэнэ ыштат, альэ, Францийыштэ С э н а т ы м сайлымэ сэмын, вик сайлымэ права дэч корангыт, альэ Английыштэ лорд палатым ыштымэ сэмын, назначатлэн шогалтат.

Пытартышлан СССР Конституций тайнэ голосованьым пэнгыдэмдэн.

Тидын сэмынак, Сайлымэ Законат тайнэ голосованьэ ыштымым шуктышо голосованьэ тэхникым ышта:

сайлышэ-шамыч шкэ йӱкыштым тыгэ пуат: кажнэ ик конвэртэш пэчэтлымэ сайлымэ бӱллэтэньым сайлымэ йашлыкыш колта (76 статьа);

бӱллэтэньым заполньатлаш посна пӧлэм ойралтэш, тушто йӱклымӧ годым йӱклышӧ йэнг дэч посна иктат, участкысэ сайлымэ комиссий члэн шамычат лийын огыт кэрт (77 статьа);

бӱллэтэнь заполньатлаш пӧлэмыш ик канаштэ ик мыньар сайлышым пуртымо годым, тидэ пӧлэм ик канаштэ мыньар сайлышым пуртымо шот дэнэ пырдыж альэ ширмэ дэнэ оборудоватлалтэш (77 статьа);

сайлышэ йэнг бӱллэтэньым конвэртым сайлымэ йашлыкыш шкак колта (80 статьа);

конвэрт дэч посна, альэ пэнгыдэмдымэ дэч вэс тӱрлӧ образэц конвэртыштэ пумо бӱллэтэнь шамычынлан огыт шотлалт (90 статьа).

Тайнэ голосованьэ годым всеобщо, тӧр да вик сайлымэ правам Сайлымэ Законышто шуктымо шотышто паша тыгайэ. Сталин Конституций дэнэ чыла тыштат кэлшэн, „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ“ проэкт г р а ж д а н-шамычын формальнэ правашт ым ик гана ок возо. Тудын кажнэ статьажэ ССР Ушэмыштэ государствэнэ властьын эн кӱшыл органжым—СССР Вэрховно Совэтым всеобщо йӱклымаш дэнэ ыштышэ граждан-шамычын правашт чынак шуктымо вэрч тырша. (Сово кырымаш).

II.

Общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамычын шкэ кандидатыштым выставитлаш права кузэ шукталтэш

Тыгай йодышыш кусынэм: общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамычын шкэ кандидатыштым выставитлаш правашт Сайлымэ Закон проэкт кузэ шукта.

СССР Конституцийын 141 статьажэ нэгызэш ышталтшэ Сайлымэ Законын 56 статьажым лудын пуэм:

„СССР Вэрховно Совэтыш кандидат-шамычым выставитлаш права, СССР Конституцийын 141 статьажэ нэгызэш, общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамычлан—коммунист партий организацийлан, профэссиональнэ сойузлан кооперативлан, рвэзэ-шамыч организацийлан, культурно общэствылан да закон дэнэ ыштымэ порьадкэ почэш рэгистрироватлымэ моло организацэ-шамычлан пуалтэш“.

Умбакыжэ 57 статьам лудын пуэм:

„Кандидат-шамычым выставитлымэ правам общэствэннэ организацын, шэмэр общэствын цэнтральнэ органыштат, тугак нунын рэспубликан, край, область дэн район органыштат, нунын дэнэ тӧрак прэдприйатылаштэ пашазэ дэн служышо чумыр погыньымашат, воинский частьлаштэ—йошкармэйэц-шамычат, тугак колхозлаштэ крэсаньык да совхозлаштэ совхоз пашазэ дэн служышо чумыр погыньымашат шуктат“.

Нинэ статьа-шамыч пытырак кугу значэньан улыт. Нуным Сталин йолташын прэдложэньыжэ почэш пуртымо, нуно совэт дэмократийым шараш, кумдангдаш,

(Умбакыжэ 3-шо могр.).

ССР УШЭМ ЦИК-ын VII СОЗЫВ IV-шэ СЭССИЙЖЭ

„СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ" проэкт нэргэн

Я. А. ЙАКОВЛЭВ йолташын ССР Ушэм ЦИК VII-шэ созыв IV-шэ сэссийыштэ 1937 ий 7 ийульышто ыштымэ докладшэ

УМБАКЫЖЭ

грантироватлаш ыштальтыныт. Дэпутатым кандидатым выставитлаш правам прэдприйатыылаштэ — пашазэ дэн служышын, воинский частьлаштэ—йошкарармэйэц-шамычын чумыр погынымашыштлан, тугак колхозлаштэ — крэсаньык-шамычын, совхозлаштэ—совхозысо пашазэ дэн служышо-шамычын чумыр погынымашыштлан пуэн, нинэ статья-шамыч СССР Вэрховно Совэтыш сайлымаштэ чын социалист дэмократизмым шуктат.

Сайлымэ Законын проэктыштыжэ кандидат-шамычым рэгистрироватлаш ончыктымо порьадкэ общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэства-шамычлан СССР Вэрховно Совэт дэпутатыш шкэ кандидат выставитлымыштым куштылэмдаш да эн простойым ыштэш шонэн ыштальтын.

СССР Вэрховно Совэт дэпутатыш общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэства-шамычын выставитлымэ иктэ коддэ чыла кандидатыштым ССР Ушэм Конституцийын да „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньын" трэбованьыжым шуктэн рэгистрироватлымаш округ сайлымэ комисс-шамыч ўмбак пышталтэш (60 статья). Округ сайлымэ комиссын СССР Вэрховно Совэтыш кандидатым рэгистрироватлаш отказатлымыжэ ўмбач кок кэчэ срокышто кўшыл Сайлымэ Комиссыш вуйым шийаш лийэш (63 дэн 64 статья).

СССР Вэрховно Совэт дэпутатыш рэгистрироватлымэ чыла кандидатым сайлымэ бўллэтэньыш обязатэльнэ пурталтэш (66 статья). СССР Вэрховно Совэт дэпутатыш чыла кандидатым возыман сайлымэ бўллэтэнь-шамычым округ сайлымэ комисс-шамыч чыла участковой сайлымэ комисс-шамычлан сайлымаш тўҥалмэ дэч шагал гын 15 кэчэ ончыч колташ обязан улыт (67 статья).

Шкэ кандидатым выставитлаш общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэства-шамыч дэч 61 статьаштэ пэнгыдэмдымэ формо почэш кандидатым ойрымо погынымашын альэ засэданьын протоколжым пуаш гына трэбоватлалтэш.

Кандидатым ончыктышо погынымашын альэ засэданьын протоколыштыжо кандидатын фамилийжым, лўм дэн ача лўмжым, ийготшым, илымэ вэржым, партийностьшым ончыктымаш дэч посна, тугак тидэ сайлымэ округышто тудым выставитлышэ организацэ лўм дэнэ йўкалтэн дэпутатыш кандидатын кэлшымыжым ончыктымаш дэч посна, дэпутатыш кандидат дэч моло ок трэбоватлалт (61 статья).

Эн шукырак буржуазнэ эллаштэ, дэмократий тўҥалтышым афишироватлышэ эллаштат, граждан-шамыч активнэ дэн пассивнэйлан шэлалтыт. Активнэ дэн пассивнэ сайлымэ права ик гайэ огыл. Тыгэ, Амэрик Сойэдиньонно Штатыштат ўлыл палатыш 25 ийыш дэч самырыкым, кўшыл палатыш 30 ийаш дэч самырыкым сайлаш ок лий. Францийыштэ ўлыл палатыш 25 ийаш дэч самырыкым, кўшыл палатыш 40 ийаш дэч самырыкым, Чэхословакийыштэ ўлыл палатыш 30 ийаш дэч самырыкым, кўшыл палатыш 45 ийаш дэч самырыкым, Норвэгийыштэ ўлыл дэн кўшыл палатышкыжат 30 ийаш дэч самырыкым сайлаш ок лий. Нинын дэч ойртэмалтын, мэмнан Сайлымэ Закон проэкт дэпутатыш кадидат-шамычлан ийгот шотышто нимогай ограничэньым ок ыштэ. Мэмнан Сайлымэ Закон 40 ийым эртыдымэ йэҥ-шамычланат, нуно шкэ способностьыштым да общэствылан пайдалэ пашам ыштымыштым дэнэ сайлалтмашым заслужитлат гын, Вэрховно Совэтыш сайлалташ йöным ышта. Тыштэ молодьожым совэт элыштэ буржуазнэ элласэ дэч вэс тўрлын ончымаш койэш. Совэт эл шкэ молодьожлан производствышто вэлэ огыл, государствым вуйлатымаштат тöр правам пуа, сайлаш вэлэ огыл, сайлалташат правам пуа.

Мэмнан Сайлымэ Закон проэкт дэпутатыш кандидат-шамыч дэч ик вэрыштэ йатыр жап илымым ок трэбоватлэ, дэмократий принципым шуктымаштэ вэс элысэ гай ограничэньым ок шындэ. Мутлан, Английыштэ кажнэ выставитлымэ кандидат вэрч 150 фунт стэрлинг оксам залоглан пуман, Франций дэн Чэхословакийыштэ сайлымэ бўллэтэнь-шамычым шогымо акшым тўлышаш расходым кандидат ўмбак пышталтэш.

Тыгай буржуазнэ дэмократ эл-шамыч дэч ойыртэмалтын, мэмнан „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ" проэкт чыла расходым, тидэ шотыш бўллэтэньым пэчатлымэ расходымат государствэ шотэш ыштымым ончыкта.

Пого кучымаш дэн национальность шот огыл, пöрйэҥ дэн ўдрамашым ойркалымаш альэ служэбнэ положэньат огыл, нэгызат огыл, а кажнэ гражданинын личнэ способностьшо дэн личнэ пашазэ гражданинлан СССР Вэрховно Совэтыш, тугак шэмэр дэпутат-шамычын кэч кудо совэтышкыт, сайлалташ йöным ыштат. (Сово кырымаш).

Округ сайлымэ комиссышто рэгистрироватлымэ кандидатым выставитлышэ кажнэ общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствылан, СССР-ын кажнэ гражданинжылан пумо сэмынак, „СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ" проэкт выставитлымэ кандидат вэрч погынымашлаштат, пэчатьыштат да СССР Конституцийын 125 статьаштыжэ ончыктымо чыла моло йöн дэнат агитироватлаш правам пуа. СССР Конституцийын 125 статьажэ тыгэ ойла:

„Шэмэр шамычын интэрэсышт дэнэ кэлыштарэн да социалист стройым пэнгыдэмдышашлан лийын, СССР граждан-шамычлан закон дэнэ тыгай гарантий пуалтэш:

а) мутлан эрык,

б) пэчатьлан эрык,

в) погынымаш дэн митинглан эрык,

г) урэмыштэ шэствий дэн дэмонстрацылан эрык.

Граждан-шамычын тидэ праваштым шуктышашлан, шэмэр шамычлан да нуэын организацыштлан типографий, кагаз запас, общэствэннэ зданьэ, урэм, свьазь срэдства да нуным шуктышашлан кўлэш моло матэриальнэ условий пуалтэш".

СССР Вэрховно Совэт дэпутатыш кандидатым выставитлымэ порьадкэ нэргэн йодыш шотышто паша тыгайэ

Кўшнö чылажымат ончыктымо гыч тыгэ койэш: Сайлымэ Закон проэкт общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамычлан кандидатыштым выставитлаш правалан гарантийым ыштымэ шотышто задачым сайын шукта.

А гэрман фашист официоз „Фэлькишэр бэобахтэр" 3 ийульысо номэрыштэ тидым тыгэ ончыкта: пуйто мэмнан Сайлымэ Закон кандидат шамычым выставитлаш правам коммунист партийлан да тудлан подчиньатлышэ организацэ-шамычлан гына пуа. Тидын годым фашист гэрман партийын официозшо Сайлымэ Закон проэктын 56 статьажымат ончыкта.

Мэ тыштэ шойачэ-шамычым вэрэшыштак кучэна!

Тидэ ончыктымыштым Сайлымэ Законын 56 дэн 57 статьаж дэнэ тангастарыза. Мый нуным лудын пуэшым, нуно кандидатым выставитлаш правам коммунист партийнэ-организацэ-шамычлан вэлэ огыл, профэссиональнэ ушэм, коопэратив, молодьож организацэ-шамычлан, культур общэства да закон дэнэ ыштымэ порьадкэ почэш рэгистрироватлымэ моло организацэ-шамычланат пуат, нинэ общэствэн организацэ-шамычын цэнтральнэ органыштлан да шэмэр общэствэ шамычлан вэлэ огыл, а прэдприйатылаштэ пашазэ дэн служышо-шамычын, воинский частьлаштэ — йошкарармэйэц-шамычын погынымашыштланат, тугак колхозлаштэ крэсаньык-шамычын, совхозлаштэ — совхозысо служышо дэн пашазэ шамычын погынымашыштланат пуат.

Молан вара господа фашист-шамыч шкэ официозыштыт—56 статья коммунист партий дэн тудлан подчиньатлышэ организацэ-шамычлан гына шкэ кандидатыштым выставитлаш правам пуа, а молылан, пуйто, чара—манын ойлат? Тыжэчын иктэ раш; нуно шкэ фашист партий члэншамычланжат мэмнан Сайлымэ Закон нэргэн чыным ойлаш лўдыт. (Сово кырымаш). Нуно чын дэч лўдыт, пашазэ дэн крэсаньыкшамыч да нунын фашист партийын посна члэнжэшамычат мэмнан элыштэ властьын кўшыл органжым сайлымашвэ кэч могай прэдприйатьат, кажнэ колхоз дэн совхоз, кажнэ воинский часть шкэ кандидатшым выставитлэн кэртмэ нэргэн, нунын вэрч кучэдалын, агитироватлэн кэртмэ нэргэн ышышт пален манын нуно лўдыт. Нуно социалист элын сайлымэ Законым шкэнштын сайлымэ порьадкэ дэнэ альэ итальйан фашист порьадкэ дэнэ тангастарымэ дэч лўдыт. Нунын сайлымэ порьадкышт тыгайэ: сайлымаштэ чыла кандидатым чумыр элыштэ, чумыр калык вэрч ик Гитлэр выставитла. Итальйан фашист порьадкэ почэш, кандидат шамычын 400 йэнган чумыр спискым „фашист совэт", вэс сэмынжэ—Муссолини выставитла. Тидэ шотышто тыштэ руш шомакым шарналташат уто огыл: „Чынак, вўрыжым мэшакэш от тойо". (Йатыр жап сово кырымаш). Шкэныштым национал-социалистлан лўмдышö, чынжым—кокла кўрым, мракобэсий дэн нэзуит ордэн мурым мурышо господа фашист-шамыч мэмнан сайлымэ систэмым кучылташ тöчэн ончыштыла. Сайлымашт кандидатым выставитлаш правам кэч шкэнышт фашист профэссиональнэ сойузлан пуэн ончышт-йа. Шкэ кандидатыштым выставитлаш эрыкым пашазэ, помэщик ймэнийысэ батрак коллэктивлан, шкэ учрэждэньысэ тыгай служышо коллэктивлан пуэн ончышт-йа! Фашизм дэч мо кодэш!? Ўпшыжат ок кодI! (Йатыр жап сово кырымаш).

Совэт дэмократий, буржуазнэ дэмократий дэнэ тангастарымаштэ висаш лийдымын кўкшö да утларак кумда дэмократий лийын шога. Буржуазнэ дэмократий дэч ойртэмалтын, совэт дэмократий массэ дэч ок лўд. Тидат вэлэ огыл, шкэнжым калык дэч ок ойро вэлэ огыл, тудо шэмэр массым шкак ўжэш, шэмэр шамычлан фабрик дэн заводлаштэ, колхоз дэн совхозлаштэ шкэ кандидатыштым выставитлаш ончыкта СССР Вэрховно Совэтыш кандидатым выставитлымэ примэрыштэ тидэ уло вийжэ дэнэ койэш. Большэвак-шамыч „нуным шочыктышо, пукшышо да воспитатлышэ авашт дэнэ—массэ дэнэ кылым кучымыштлан вийан улыт. Нуно шкэ авашт дэнэ, калык дэнэ кылым кучат гын, нунын сэнгыдымэ лийын кодашышт чыла ўшанышт уло" манын Сталин йолташ ончыктэн. Тыштэ тўҥжö. (Йатыр жап сово кырымаш).

III.
Сайлымашым организоватлымаш

Сайлымашым да йўк шотлымашым организоватлымашжак „ССР Ушэм Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньын" проэктыштыжэ тыгэ ыштымэ: тидын дэнэ дэмократийым практикыштак шукташ да ССР Ушэм граждан-шамычым голосованьын рэзультатшым пудыртылаш чыла сэмын тöчымаш дэч корангдаш гарантий лийжэ.

Мэмнан проэкт сайлымэ округ спискым сайлымаш кэчым палэмдымэ дэнэ пырльа публиковатлаш ончыкта (23 дэн 24 статья). Тидэ избиратэльнэ округшамычым эл калыкын сайлымашкэ кузэ пурымыжо сэмын ышташ йöным пуа.

„ССР Ушэм Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ" проэкт сайлымэ участкэ-шамычым организоватлымэ нэргэн вопросышто ССР Ушэмысэ кажнэ гражданинлан шкэнжын сайлаш правэжым шукташыжэ куштылэмдымэ задачэ дэнэ вуйлаталтэш. 2000 утла калык илыман ола, промышлэннэ пункт, кугу йал да йал совэт кумдык, 1 сайлымэ участкылан 1500—2000 йэҥ вэрэштшэ мамэ шот дэнэ, сайлымэ участкылан шэлалтэш.

2000 дэч шагал йэнган йал совэт, правилэ сэмын, ик сайлымэ участкэ лийман.

Тугэ гынат, 5 гыч 2000 йэҥ мартэ улман станицыштэ, йалыштэ, кишлакыштэ, аулышто посна сайлымэ участкэ организоватлалтэш.

Утларакшым тыгыдэ йалан торасэ йўдвэл дэнэ эрвэл район-шамычлан сайлымэ закон проэкт 100 йэҥ

(Умбакыжэ 4 шэ могр.)

91

ССР УШЭМ ЦИК-ын VII СОЗЫВ IV-шэ СЭССИЙЖЭ

„СССР Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньэ" проэкт нэргэн

Я. А. ЙАКОВЛЭВ йолташын ССР Ушэм ЦИК VII-шэ созыв IV-шэ сэссийыштэ 1937 ий 1 ийульышто ыштымэ докладшэ

УМБАКЫЖЭ

гыч тӱҥалын сайлымэ участкым организоватлаш эрыкым пуаш кӱшта. Тидым йӱдвэл район пашайэҥ-шамычын йодмышт почэш ыштымэ. Нуно тыгэ ойлат: тыгэ огыл гын, йӱдвэл районлаштэ илышэ граждан-шамычлан шкэ сайлымэ праваштым шукташ лу километр дэнэ торашкэ кайашышт вэрэштэш, а тидыжым эрэжак шукташ ок лий. Сайлымаш кэчыштэ ийын коштшо судна-шамычлан, больницэ, санаторий, аза ыштымэ пӧрт, инвалид пӧрт-шамычлан, тушто 50 йэҥ дэч шагал огыл улмо годым, проэкт сайлымэ участкым организоватлаш лийшашлан шотла.

Воинский часть дэн войсковой сойэдинэньэ-шамычлан проэкт 50 дэч шагал огыл да 1500 дэч утла огыл сайлышэ улман сайлымэ участкым организоватлаш ончыкта. Тыгэракын, ССР Ушэм границым аралышэ эн тыгыдэ войсковой часть-шамычлан сайлымаштэ участвоватлаш йӧн пуалтэш. Армийыштэ шогышо, но воинский частьыш да войсковой сойэдинэньыш пурыдымо йэҥ-шамыч, мутлан, Обороно Наркомат пашайэҥ-шамыч, тидэ проэкт почэш, голосованьыштэ ССР Ушэмысэ моло граждан-шамыч сэмынак шкэ илымэ вэрыштышт участвоватлаш тӱҥалыт.

Сайлымаш паша ыштыдымэ ик кэчын эрдэнэ 6 час гыч йӱдым 12 час мартэ эртаралтэш. Очыни, йалыштэ паша ыштыдымэ ик кэчым—рушарньам ойраш вэрэштэш. Тидын дэнэ пырльа, олаштэ каныме кэчэ дэнэ иктэш толшо рушарньам ойраш гын, сайрак лийэш.

Йӱк-шамычым шотлаш, дэпутатыш кандидат-шамычым рэгистрироватлаш, сайлышэ - шамычлан сайлымэ бӱллэтэньым пуэдаш да сайлымэ годым сайлымэ законым чакныдэ шуктэн шогымылан йӧным ышташ Цэнтральнэ сайлымэ комиссым, Национальность Совэтыш сайлаш Ушэм дэн автоном рэспублик, автоном область дэн национальнэ округ сайлымэ комиссым, Ушэм Совэтыш сайлыш округ сайлымэ комиссым, Национальность совэтыш сайлаш округ сайлымэ комиссым да участкэ сайлымэ комиссым ышташ тэмлалтэш.

Сайлымашым эртарымашлан да путыракшым йӱк-шамычым шотлымашлан чын калык контрольым шукташ, злоупотрэблэньэ ыштымылан чыла йӧным пытараш манын, проэкт чыла сайлымэ комиссым, Цэнтральнэ сайлымэ комисс гыч тӱҥалын участкэ сайлымэ комисс мартэ, организацэ дэн шэмэр общэствэ прэдставитэль-шамыч гыч ышташ да тудым соотвэтствуйушо шэмэр дэпутат Совэтлан пэҥгыдэмдаш тэмла. Тыгэракын, проэкт совэт-шамычын назнэчатлымэ сайлымэ комисс дэч отказатлаш тэмла. Назначэнствэ принцип олмэш проэкт общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамыч дэч прэдставитэльствэ принципым пурташ тэмла.

Ончыч ойлыма гыч тыгэ койэш: сайлымэ комиссын функцийжэ сайлымаш годым Сайлымэ Законым чакныдэ шукташ йӧным ышташ кӱлмаш гыч лэкшэ задачэ дэнэ гына ограничиватлалтэш: кандидат-шамычым рэгистрироватлаш, сайлымэ бӱллэтэньым колтылаш, йӱк-шамычым шотлаш да Сайлымэ Закон шуктымым шэкланаш. Сайлымэ комисс-шамыч ӱмбак нимогай моло паша ок пышталт да нуылан нимогай моло права ок пуалт.

Тидэ шотышто гэрман фашист партийын официозшо гыч шойакэз-шамыч шкэныштын лудшыштым ондалкалат. Нуно садэ „Фэлькишэр бэобахтэр" газэтын 3 ийульышто лэкшэ номэрыштыжак тыгэ возат; пуйто официальнэ сайлымэ комисс-шамычлан тӱҥалтыш организацэ-шамычын сайлымэ прэдложэньыштым нимогай нэлылык дэч посна корандаш права пуалтын.

Тидэ шойакым опровэргатлымэ дэнэ мый тэвдам нэлэмдаш ом тӱҥал. Господа фашист-шамыч эсогыл шкэ увэрыштым могай статьа гыч лудын налмыштымат огыт ончыкто,—тидыжэ арам огыл, вэт нуно Сайлымэ Законышто лийдымэ статьам шонэн луктыныт. Тыгай йӧныш йэҥ-шамыч сай илыш дэнэ огыт кырмыштыл, очыни, шойак—нуылан илашышт условий лийын шога.

Гэрман фашист-шамыч дэч нунын польшысо лакэйыштат почэш огыт код: „Ильустрованы курьэр подзэнны" газэт 4 ийульышто Моско гыч, а чынжым, очыни, Бэрлин гыч, увэртарымаштэ тыгэ увэртара: пуйто Сайлымэ Закон проэкт правитэльствэннэ сайлымэ комисслан „организацэ-шамычын кандидат спискыштым вашталтылаш правам" пуа. Нимат огыл—тидэ мэмнам ок ӧрыктарэ! Очыни, гэрман олма пу гыч польшо фашист олма тораш ок воч! (Сово кырымаш, воштылмаш).

Иктаж могай йоҥылыш ӱмбач ик вуйшиймашат общэствэннэ контроль дэч ынжэ мучышто манын, мэмнан Сайлымэ Закон проэкт тӱрлӧ вуйшиймашым ончаш пэҥгыдэ порьадкым ышта.

Участкэ сайлымэ комисс дэч голосованьэ протоколыш участкэ сайлымэ комиссыш пурышо зайавлэньэ дэн вуйшиймашын кӱчыкын мо нэргэн ойлымыштым да участкэ сайлымэ комиссын лукмо пунчалым кӱчыкын пурташ трэбоватлалтэш (93 ст.). Тыгай трэбованьак округ сайлымэ комисс дэчат ышталтэш (102 ст.)

Цэнтральнэ сайлымэ комисс ӱмбак сайлымэ комисс-шамычын пашам йоҥылыш ыштымышт ӱмбач вуйшиймашым ончымаш да вуй шиймаш почэш окончатэльнэ пунчалым лукмаш пышталтэш.

Сайлымэ Закон проэктын VIII главажэ дэнэ пуртымо сайлымаш рэзультатым опрэдэлитлымэ годым ик мыньар формальность йужо йолташ-шамычлан утыла да бӱрократичэскийлат чучын кэртэш, но кӱшыл государствэннэ органым ыштымэ нэргэн ойлалтмэ годым, пэш кугу рашлык кӱлэш, тыштэ Конституцийым да Сайлымэ Законым раш шукташ йэшартыш гарантийым ышталтэш гын, нимогай формальностьат уто ок лий: ты округышто общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствэ - шамычын дэпутатыш выставитлымэ чыла кандидат шэмычым пуртымо сайлымэ бӱллэтэнь сайлышэ - шамычлан участкэ сайлымэ комисс пӧртэш пуалтэш (78 ст.); дэпутатыш кажнэ кандидатлан комисс сэкрэтарь да участкэ сайлымэ комиссын тидлан уполномочитлымэ члэнжэ счотный листым кок экзэмпльарэш возат (89 ст.); участкэ сайлымэ комисс округ сайлымэ комиссыш голосованьэ протоколым вэлэ огыл, тугак кажнэ кандидатлан возымо счотно листым кок экзэмпльаргэ колта (95 ст.); шэмэр дэпутат Совэт сайлымэ бӱллэтэньым Вэрховно Совэтын мандатым пэҥгыдэмдымэшкыжэ аралаш обӓзан (97 ст.) да молат.

Йӱк-шамычым чын шотлэн налаш йӧным ыштышаш задачым проэктыштэ йӱк-шамычым чыла калык ончылан шотлаш ончыктымо паламда. Тидым сайлымэ комиссын составшак ыштэн шукта, вэт тудо власть органла гыч шогалтымэ йэҥ-шамыч гыч огыл, а общэствэннэ организацэ дэн шэмэр общэствын ончыктэн пумо йэҥ шамычшэ гыч организоватлалтэш. Тугэ гынат, Сайлымэ Закон проэкт тидын дэнэ гына ок ограничиватлалт, участкэ сайлымэ комиссыштат, округ сайлымэ комиссыштат йӱк шотым шотлымо годым общэствэнэ организацэ дэн шэмэр общэствэ-шамычын лӱмын колтымо прэдставитэльыштлан, тугак пэчать прэдставитэль - шамычлан лийаш правам ончыкта (85 дэн 99 ст).

Шэмэр-шамычын кумылыштым да шонымыштым точно шуктышаш цэльым Сайлымэ Закон проэктыштэ ончыктымо тыгай правил дэнэ паламдалтэш: абсольутно эн шуко йӱкым налшэ кандидат гына сайлалтшылан шотлалтэш,—сайлымаштэ ик кандидатат абсольутно шуко йӱкым налын огыл гын, обӓзатэльнэ (кок арньа срок дэч вараш коддэ) эн утларак йӱк налшэ кок кандидатым уэш голосоватлыман (107 ст.).

Шэмэр-шамычын кумылыштым да шонымыштым точно шукташ тидэ цэльымак тыгай правилэ паламда: сайлымэ округышто сайлышэ-шамычын пэлыжэ дэч шагал йӱк пуалтэш гын, тыгай сайлымэ округлаштэ сайлымаш чын огыллан увэртаралтэш да сайлымаш угыч эртаралтэш.

Пытартышлан, проэкт сайлымаш годым ССР Ушэм Конституцийым альэ „ССР Ушэм Вэрховно Совэтыш сайлымэ нэргэн Положэньым" пудырташ тӧчышӧ-шамычлан чылаштланат пэш строго наказаньым ышташ тэмла.

Мый Сайлымэ Закон характэристикым пытарэм. Мый шонымаштэм, тэ тидын дэнэ кэлшэда: Сталин Конституцийын характэржэ дэнэ тичмашын кэлшышын, Сайлымэ Закон проэктын тӱҥ ойртышыжо—„тудын послэдоватэльнэ да мучаш мартэ выдэржанэ дэмократизмжэ" (Сталин). (Сово кырымаш)

Совэт Сайлымэ Закон граждан-шамычлан сайлымэ правам пуа вэлэ огыл, но нунылан тидэ правaштым пашаштак шукташ да сайлымаштэ активнэ участвоватлаш кӱлшӧ чыла условийым ышта.

Сайлымэ Закон тидэ шотышто буржуазнэ-дэмократэл-шамычын ыштымэ чыла сайжым кучылтэш да тидын дэнэ пырльа, граждан-шамычын формальнэ правaштым чын праваш, гарантированнэ праваш савыра, буржуазнэ дэмократийым алмаштышэ социалист дэмократийын условийжылан кэлшышын ончыко кугу тошкалмашым ышта. (Сово кырымаш).

IV.

Совэт пашаштэ ситыдымаш нэргэн

Йолташ-шамыч, мэмнан Совэт-шамыч кэч могай утларак дэмократ буржуазнэ форман управлэньэ дэч тагастараш лийдымын утларак кӱкшӧ да ончыл государствэннэ управлэньэ формо улыт. Калык массэ Совэтым, шкэнжын калык властьшэ сэмын, йӧрата да акла. Совэт гоч пашазэ-крэсаньык ушэм шукталтэш, Совэт гоч пашазэ класс крэстьанствэ вуйлатымашым шукта, Совэт гоч шэмэр-шамыч элым виктарымаштэ, социалист строитэльствыштэ участвоватлат. Совэтыштэ да Совэт гоч партийдымэ-шамычын коммунист-шамыч дэнэ чарныдэ, лывыргэ да пэҥгыдэ кыл шукталтэш. Совэт-шамыч, коммунист-партийын вуйлатымыжэ дэнэ, социалист общэствым ыштэныт, почэш кодшо Российым куатлэ дэржавыш савырэныт, уло тӱньасэ импэриалист-шамычын да нунын троцкист-бухаринэц агэнтышт дэн шпионыштын осал пашам ыштымышт ӱмбачат, элын нэзависимостьшым аралэн кодэныт.

Тугэ гынат, тыжэчын пашам начар ыштышэ учрэждэньэ - шамыч укэлыт манын шонаш ок лий,—мэмнан дэнэ нуно шагал огыл улыт; шкэ обӓзанностьыштым начар шуктышо шэмэр дэпутат Совэт-шамыч мэмнан укэ манын шонаш ок лий,—мэмнан дэнэ нуно шагал огыл улыт; пашам начар ыштышэ, массэ дэч торлышо да бӱрократыш савырнышэ йэҥ-шамыч мэмнан укэ манаш ок лий,—мэмнан дэнэ нуно тугак шагал огыл улыт. Тыгэжэ, а тидыжым Сталин йолташ мэмнан ушакылыш чакныдэ шындара,—Совэт - шамычын сэҥымышт сайлымашлан йамдылалтмэ жапыштэ бдитэльностьым нӱшкэмдаш Совэтын иктаж кудо вуйлатышын, дэпутатыш иктаж кудо кандидатын пашаштэ ситыдшмашыштым критиковатлымым да самокритикым пытараш нэгыз лийэш ыльэ гын, совэт властьлан энгэк лийэш ыльэ.

Йал совэт гыч тӱҥалам. Шуко йал совэтыштэ окса дэн натуральнэ налог погымо паша тӱҥ пашаш савырнэн, а чыла моло паша отрасль—озанлык, культур дэн политик—кокымшо вэран пашаш савырнэн. Наркомфин дэн заготовко Комитэт орган-шамыч тыгай Совэт-шамычым налог погаш шкэныштын ак тӱлыдымӧ полышкалышэ аппаратыш закондымын савыраш тӧчат.

(Умбакыжэ вэс №-ышто лийэш).

Отв. рэдактор
В. В. ЛАЗАРЭВ.

Упол. Марлита А-122. Тираж 2645 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком дэн горком орган. Савыктышэ "МК"